

Als helden op reis

Avontuurlijk leren in de 21^e eeuw

Ben Rovers

Eburon
Delft 2017

Colofon

Opdrachtgever

Avans Hogeschool, Academie voor Algemeen en Financieel Management, Breda

Titel

Als helden op reis: Avontuurlijk leren in de 21^e eeuw

Auteur

Dr. Ben Rovers

Vormgeving

Textcetera, Den Haag

Productie en uitgave

Uitgeverij Eburon, Delft, www.eburon.nl

Verschijningsdatum

December 2017

Uitgave

Avans Hogeschool (AAFM) – Breda/BTVO – 's-Hertogenbosch

ISBN: 978-94-6301-159-4

NUR 133

Meer informatie over 'Avontuurlijk leren'

Herman van Blitterswijk, ht.vanblitterswijk@avans.nl

Marieke Glasbergen-Smulders, mac.smulders@avans.nl

Harry van der Werk, hh.vanderwerk@avans.nl

INHOUD

Vooraf en dankwoord	5
Tien uitgangspunten van avontuurlijk leren	11
1 Inleiding: we gaan op reis	13
Achtergrond	13
Doel en doelgroep van dit boekje	13
De aanleiding: <i>21st Century skills</i>	14
De werkwijze: <i>bottom-up</i> , <i>out-of-the-box</i> en fundamentele keuzes	15
Waar 'Avontuurlijk leren' over gaat...	16
... en waarom het de moeite kan lonen hier kennis van te nemen	17
'Avontuurlijk leren' is nooit af	18
Onderbouwing	19
Toepassing in curriculum	19
Verantwoording van werkwijze	20
Leeswijzer	21
Taalgebruik	21
2 De kern van de benadering: leren als avontuur	23
'De held die op reis gaat'	23
Een bestemming bereiken versus onderweg zijn	24
Wie organiseert de reis?	25
Leren als georganiseerde groepsreis versus avontuurlijke reis	26
De aard van avontuurlijk leren	29
De waarde van avontuurlijk leren	32

3	Uitgangspunten van het onderwijs	35
	De leercontext maakt het avontuur mogelijk	36
	De nadruk ligt op het ontwikkelen van leervaardigheid	40
	Studenten organiseren hun eigen leerproces	41
	De kennisverwerving is vraaggestuurd	43
	Leerprocessen zijn individueel én dynamisch	44
	Docenten faciliteren en ondersteunen studenten	45
	Praktijkopdrachten sturen het leerproces	46
	Er wordt geleerd door onderweg te zijn (samen doen en ervaren)	47
	Er wordt geleerd van alles dat zich onderweg aandient	48
	De focus in de beoordeling ligt op leervaardigheid	48
	Bijlage: Hoe ziet 'Avontuurlijk leren' er concreet uit?	49
4	'Maar dit lijkt op [...]'	53
	Natuurlijk Leren (NL)	53
	Het Nieuwe Leren (HNL)	54
	Probleem- en projectgestuurd leren (PGL)	55
	Ervaringsgericht leren (EL)	56
	Transformatief Leren (TL)	56
	High Impact Leren (HILL)	57
	Slotbeschouwing: wat avontuurlijk leren bijzonder maakt	58
5	De docent in het avontuurlijke leerproces	61
	Een traditioneel beeld van onderwijs en de rol van docenten	61
	De wijze waarop 'Avontuurlijk leren' hiervan afwijkt	63
	De gevolgen voor de docent: deels andere rollen en activiteiten	64
	De relatie tussen docent en student	67
6	Veel gestelde vragen	75
	Leren studenten wel voldoende?	75
	Waarom wordt er geen literatuur voorgeschreven?	76
	Wat vinden studenten van deze manier van leren?	77

Is deze onderwijsvorm voor alle studenten geschikt?	78
Raken studenten zonder sturing niet de weg kwijt?	79
Wat is de rol van de docent in deze benadering?	80
Hoe houdt de docent toezicht op wat studenten aan het doen zijn?	81
Hoe wordt er getoetst?	82
7 Toepassing in curriculum (van HRM-opleiding)	85
Waarom een nieuw curriculum	85
De gevolgde werkwijze	86
De algemene opbouw van het curriculum	86
Het werken met praktijkopdrachten	89
De kenniscomponent in het onderwijs	90
Coaching op drie niveaus	90
Toetsing	91
Implementatie via 'Big Bang'	92
Zelforganiserende teams	93
Eenvoudige onderwijslogistiek	93
Tot slot: de eerste ervaringen	94
8 Terugkijken en vooruitblikken: reflecties op avontuurlijk leren	97
Fundamentele vragen stellen over leren en leerprocessen	98
Werkende weg ontdekken wat werkt	99
Groepsdynamiek in leerprocessen beter begrijpen	101
Omgaan met de spanning tussen avontuur en regeldrang	101
Wat nodig is om met avontuurlijk leren te starten...	103
...en hoe anderen daarin meegenomen kunnen worden	104
Literatuur	107

TIEN UITGANGSPUNTEN VAN AVONTUURLIJK LEREN

- ⇒ De leercontext maakt het avontuur mogelijk
- ⇒ De nadruk ligt op het ontwikkelen van leervaardigheid
- ⇒ Studenten organiseren hun eigen leerproces
- ⇒ De kennisverwerving is vraaggestuurd
- ⇒ Leerprocessen zijn individueel én dynamisch
- ⇒ Docenten faciliteren en ondersteunen studenten
- ⇒ Praktijkopdrachten sturen het leerproces
- ⇒ Er wordt geleerd door samen onderweg te zijn
- ⇒ Er wordt geleerd van alles wat zich onderweg aandient
- ⇒ De focus in de beoordeling ligt op leervaardigheid

1

INLEIDING: WE GAAN OP REIS

*“Onderwijs is niet het vullen van een emmer,
maar het ontsteken van een vuur”*

– W.B. Yeats

*“Het is arrogant en aanmatigend te veronderstellen dat
studenten lege vaten zijn die volgegoten moeten worden”*

– Ontwikkelaar van ‘Avontuurlijk leren’

ACHTERGROND

In het najaar van 2016 werd ik door enkele docenten van de Academie voor Algemeen en Financieel Management (AAFM) van Avans Hogeschool in Breda benaderd om een boekje te schrijven over een nieuwe benadering van onderwijs die men de afgelopen vijf jaar heeft ontwikkeld en toegepast in twee minors (HR Advies en Business 2030). De Academie heeft besloten de uitgangspunten van deze benadering de komende jaren op bredere schaal in het onderwijs toe te passen. Vanaf het studiejaar 2016-2017 worden ze integraal toegepast in het curriculum van de opleiding HRM (Human Resource Management).

DOEL EN DOELGROEP VAN DIT BOEKJE

De totstandkoming van dit boekje dient twee hoofddoelen: in de eerste plaats het systematiseren en (daarmee) overdraagbaar maken van de ervaringen die de afgelopen jaren zijn opgedaan met de nieuwe werkwijze. In de tweede plaats wordt beoogd een gesprek op gang te brengen over

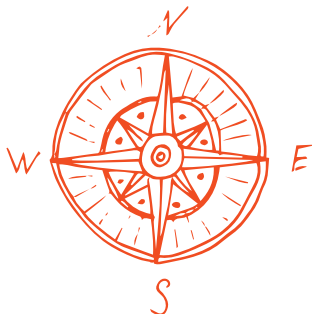
hoe (hoger) onderwijs er ook uit kan zien. De benadering van onderwijs waarover hier verslag wordt gedaan, roept tal van vragen op, over onderwijs en leerprocessen, over de rol van studenten en docenten, en over de wijze waarop onderwijs wordt georganiseerd. De docenten die in de afgelopen jaren aan de wieg hebben gestaan van 'Avontuurlijk leren' willen met dit boekje hun collega's en andere betrokkenen bij het (hoger) onderwijs stimuleren over deze vraagstukken mee te denken en ze uitnodigen zelf ook mee op reis te gaan en nieuwe wegen in het onderwijs te ontdekken.

DE AANLEIDING: 21ST CENTURY SKILLS

*“studenten komen het lokaal binnen,
houden hun jas aan,
zetten hun tas op tafel,
vallen daarachter in slaap
en je maakt ze drie kwartier later weer wakker”*

– Docent over regulier onderwijs

In het onderwijsveld is een discussie gaande over de vraag of traditionele onderwijsvormen wel voldoende aansluiten op de veranderingen in de samenleving. Sluit de wijze waarop studenten leren wel voldoende aan op waar in de praktijk behoefte aan is: professionals die bijvoorbeeld zelfstandig en zelfsturend kunnen functioneren, die creatief en kritisch zijn en die kunnen opereren in grootschalige, complexe en snel veranderende omgevingen. Aan de andere kant is de vraag of het onderwijs voldoende aansluit op wat studenten tegenwoordig nodig hebben om zich deze competenties eigen te maken. *21st Century skills* is een term die de competenties aanduidt die professionals in de 21^e eeuw nodig hebben. Het gaat om competenties zoals hiervoor

genoemd, maar inmiddels bestaan er vele definities en uitwerkingen van dit begrip (Van den Oetelaar 2012, 21stcenturyskills 2017, Kennisnet 2017). De docenten die ‘Avontuurlijk leren’ hebben ontwikkeld zijn hiermee begonnen, omdat ze aan den lijve de aansluitingsproblemen ervoeren tussen onderwijs en praktijk enerzijds en tussen onderwijs en studenten anderzijds. Hun ervaringen in het onderwijs, en die van veel van hun collega’s, motiveerden hen op zoek te gaan naar een vorm van leren die niet alleen de aansluitingsproblemen oplost, maar die ook alle betrokkenen inspireert en motiveert om het maximale uit het leerproces te halen. De directie van AAFM gaf hen de ruimte om binnen twee minors hiermee ervaringen op te doen.

DE WERKWIJZE: *BOTTOM-UP*, *OUT-OF-THE-BOX* EN FUNDAMENTELE KEUZES

*“We wisten wel wat we niet meer wilden,
maar we wisten nog niet wat we wel wilden”*

– Docent over ontwikkeling van ‘Avontuurlijk leren’

‘Avontuurlijk leren’ is *bottom-up* ontwikkeld, dat wil zeggen dat er vooraf geen onderwijskundige uitgangspunten zijn geformuleerd. Zoals een docent het uitdrukt: “we wisten wel wat we niet meer wilden, maar we wisten nog niet wat we wel wilden”. Werkende weg is men dit gaan ontdekken. Deze ontwikkeling is niet ten einde, omdat ‘Avontuurlijk leren’ een manier van leren behelst, ook voor de ontwikkelaars, die altijd doorgaat. Een belangrijk aspect was dat de directie de docenten in staat stelde om het onderwijs volledig ‘vrij van context’ te ontwikkelen. Het uitgangspunt was: als je het onderwijs helemaal naar eigen inzicht zou willen inrichten, zonder vooraf rekening te houden met bestaande randvoorwaarden, regels e.d., hoe zou dit onderwijs er dan uitzien? Dit heeft de betrokkenen in staat gesteld om werkelijk *out-of-the-box* te denken.

Hierdoor zagen de ontwikkelaars zich geconfronteerd met fundamentele vragen over onderwijs, leren en leerprocessen en hoe daarmee om te gaan. Dit heeft ertoe geleid dat men keuzes heeft gemaakt die soms radicaal afwijken van wat we in traditioneel onderwijs gewend zijn. Met andere woorden, *'Avontuurlijk leren' gaat niet om een andere werkwijze binnen bestaande uitgangspunten, het gaat om andere uitgangspunten.*

WAAR 'AVONTUURLIJK LEREN' OVER GAAT...

Bij een avontuurlijke reis zoeken mensen automatisch een avontuur op dat bij hen past en waarvan ze kunnen leren.

De held op reis krijgt altijd het avontuur waar hij klaar voor is.

– Joseph Campbell, vrij vertaald

Als we het leerproces beschouwen als een reis, kunnen we de vraag stellen wat voor soort reis de student wordt geboden. In het huidige onderwijs wordt de student vooral een georganiseerde groepsreis aangeboden. Van tevoren is bepaald wat de eindbestemming zal zijn, hoe de student naar deze bestemming gaat reizen en wat er onderweg te zien is. In dit beeld stappen studenten 'in de bus' en worden naar de belangrijkste attracties van het nieuwe land geleid. De docenten zijn de reisleiders of gidsen die de student vertellen waar hij vooral op moet letten, zodat er niets belangrijks wordt gemist. Het huidige onderwijs vertoont veel kenmerken van een *all-inclusive* reis voor de student.

Bij 'Avontuurlijk leren' lijkt het leerproces meer op een avontuurlijke reis. In dit beeld is de student zelf verantwoordelijk voor zijn reis, hij is een backpacker die rondreist en onbekende werelden verkent. Het onderweg zijn krijgt hier meer nadruk dan het bereiken van de bestemming. Met andere woorden, er komt meer focus op het leerproces. De avontuurlijke reis verloopt minder voorspelbaar, de reiziger-student krijgt te maken met onverwachte en onbekende situaties en er is geen reisleider (docent) die alles al weet.